

УДК 657:005:631
JEL Classification M41Дзюба Т.І.¹*аспірантка кафедри статистики та економічного аналізу
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Київ, Україна**E-mail: tanyadziuba@ukr.net*

ЕКОНОМІЧНА ПОТУЖНІСТЬ В СИСТЕМІ ПОКАЗНИКІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація

Дослідження присвячене ідентифікації категорії «економічна потужність» через інформаційні ресурси рахунків бухгалтерського обліку.

В дослідженні викладено методичні підходи до економічної потужності підприємства через створену додану вартість, однак, вона може бути розрахована лише після адаптації показників за українськими стандартами ведення бухгалтерського обліку до міжнародних та європейських, що забезпечує івесторів об'єктивною інформацією про інвестиційну привабливість суб'єктів господарювання, їх конкурентоспроможність та ринкову вартість. Доведено, що вихідною базою формування економічної потужності підприємства є елементи доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства.

***Ключові слова:** економічна потужність, економічний потенціал, потужність підприємства, додана вартість, обліково-інформаційна система.*

Вступ. Вияжливе значення для виявлення напрямів подальшого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності, створення умов їхньої інноваційної переорієнтації має уточнення суті економічної категорії "економічна потужність підприємства" і дослідження проблем її формування, комплексного відображення та ефективного використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основою дослідження стали праці українських і зарубіжних вчених з проблем бухгалтерського обліку, аналізу, економічного потенціалу (економічної потужності), доданої і ринкової вартості підприємства зокрема, Л.І. Абалкіна, І.О. Бланка, В.М. Жука, Р.О. Костирка, В.М. Краєвського, А.М. Кузьмінського, Є.В. Лапіна, Ю.Ю. Мороз, О.В. Олійник, В.К. Савчука, С.Г. Струмиліна, М.А. Федотової, М.Г. Чумаченка, В.О. Шевчука.

Не заперечуючи корисності напрацьовань згаданих авторів, у їх роботах відсутнє комплексне вивчення проблем теорії, методології та практики формування інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку для потреб оцінки економічної потужності та підвищення результативності управління ринковою вартістю підприємств. Це зумовило необхідність подальших досліджень щодо вирішення проблематики облікового відображення формування економічної потужності підприємств в контексті підвищення ефективності управління їх діяльністю.

Метою статті є дослідження підходів та методів оцінки економічної потужності підприємства з використанням інформаційних ресурсів бухгалтерського обліку.

¹ Науковий керівник: Савчук В.К., д.е.н., професор

В дослідженні використані різні методи, зокрема: монографічний (вивчення теоретичних підходів до визначення сутності «економічна потужність підприємства»); системний аналіз (порівняння існуючих та нових підходів до оцінки економічного потенціалу підприємства); абстрагування та конкретизації (особливості відображення складових економічної потужності підприємства на рахунках бухгалтерського обліку); статистичний (аналіз показників створеної доданої вартості на підприємстві для оцінювання розвитку економічного потенціалу).

Робоча гіпотеза: оцінювання економічної потужності ґрунтується на припущенні, що інформаційні ресурси рахунків бухгалтерського обліку дозволяють формувати вартісний показник, що характеризує економічну потужність підприємства через елементи доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства.

З огляду на той факт, ми схилиємося до думки щодо необхідності трактування його потенціалу у значенні латинського слова «*potentia*» - потужність, сила, приховані можливості.

Потенціал, як і економічна потужність, деякою мірою, є абстрактними категоріями, межі і фактори яких не чітко визначені, а вплив на поточні процеси як опосередковані, так і певною мірою конкретизовані - оскільки будь-яке управлінське рішення може мати на нього позитивний або вкрай негативний вплив.

Потужність підприємства варіює залежно від різних чинників, що його формують. Наприклад, якщо підприємство розглядається як інвестиційний проект щодо вкладання ресурсів, то результатом є створення його потенціалу.

Високий динамізм ринкової економіки, активізація процесів глобалізації та інтернаціоналізації господарського життя, посилення міжнародної конкурентної боротьби, що виступають головними ендегенними та екзогенними детермінантами розвитку економічного простору України, висувають нові вимоги до системи управління економічною потужністю сільськогосподарських підприємств, ефективність якої залежить від її здатності швидко та адекватно реагувати на зміни глобального економічного середовища.

Результативне управління господарською діяльністю підприємства неможливе без визначення їх економічної потужності через створену ними додану вартість, яка акумулює виробництво продукції, виконані роботи і надані послуги. Без такого розрахунку залишаються невідомими основні показники діяльності підприємства, яких треба досягти в процесі створення і функціонування суб'єктів господарювання.

Головним індикатором економічної потужності на мікрорівні, на наш погляд, виступає валова додана вартість.

Додана вартість підприємства у ринковій економіці розподіляється між власниками факторів господарської діяльності відповідно до функцій, які виконують ті чи інші фактори. Зокрема, амортизація відтворює необоротні активи, які знаходяться у власності певних осіб, оплата праці і соціальні витрати формують вартість робочої сили, податки фінансують державні витрати, а прибутки і приріст ринкової вартості підприємства належать власникам суб'єктів господарської діяльності. Розподіл доданої вартості між власниками факторів господарської діяльності називають функціональним розподілом створеної доданої вартості, згідно з яким всі фактори створюють додану вартість і беруть участь у її привласненні [9].

Додана вартість – це вартість, створена в процесі виробництва на даному суб'єкті

господарювання, що охоплює його реальний внесок в створення вартості конкретного товару або послуги. Додана вартість включає заробітну плату, прибуток і амортизацію конкретного суб'єкта економіки. Тому витрати на придбання сировини і матеріалів у постачальників не включаються у додану вартість продукту, виробленого даним суб'єктом [11, с. 54]. Відповідно, додана вартість представляє собою різницю між вартістю виробленої продукції, виконаних робіт і наданих послуг (випуском продукції) і перенесеною (уречевленою) вартістю матеріальних ресурсів і нематеріальних послуг, повністю спожитих у процесі виробництва такої продукції (проміжним споживанням).

Результати критичного аналізу фундаментальних теоретичних надбань та їх розвиток за допомогою нових гіпотез, постулатів і підходів стали основою розробки концептуального підходу щодо формування доданої вартості підприємства для оцінки економічного потенціалу підприємства у системі бухгалтерського обліку.

Для визначення доданої вартості як інтегрального показника діяльності підприємства за інформаційними ресурсами бухгалтерського обліку запропоновано Ю. Мороз.

$$\begin{aligned} \text{ДВР} &= \text{ДОД} - \text{МВР} + \text{БНА} - \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{УКА} + \text{ПВП} - \text{УВП} + \text{ПВД} - \text{УВД}; \\ &\quad \text{ДСП} \\ \text{ДВС} &= \text{АНМ} + \text{ДПП} + \text{ВСП} + \text{ВОП} + \text{ЧПП} + \text{БНА} - \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{УКА} + \text{ПВП} - \\ &\quad \text{УВП} + \text{ПВД} - \text{УВД}; \\ &\quad \text{ВРС} \quad \quad \quad \text{СПП} \\ \text{ДРО} &= \text{ДОД} - \text{МВР}; \quad \text{ДПС} = \text{БНА} + \text{БВА} + \text{ПКА} - \text{УКА} + \text{ПВП} - \text{УВП} + \\ &\quad \text{ПВД} - \text{УВД}; \\ \text{ДСО} &= \text{АНМ} + \text{ДПП} + \text{ВСП} + \text{ВОП} + \text{ЧПП}, \text{ де:} \end{aligned}$$

ДВР – сукупна додана вартість підприємства за реалізованими об'єктами господарської діяльності; **ДВС** – додана вартість підприємства за створеними об'єктами господарської діяльності; **ДОД** – дохід від реалізації об'єктів господарської діяльності; **МВР** – матеріальні та прирівняні до них витрати у частині реалізованих об'єктів діяльності; **БНА** – безповоротні надходження активів; **БВА** – безоплатно використані активи; **ПКА** – приріст корисності активів; **УКА** – убуток корисності активів; **ПВД** – приріст вартості ділової репутації; **УВД** – убуток вартості ділової репутації; **АНМ** – розподілена амортизаційна вартість необоротних активів; **ДПП** – нараховані доходи персоналу підприємства; **ВСП** – поточні витрати і внески на соціальні потреби;

ВОП – витрати на податки з діяльності підприємства; **ЧПП** – чистий прибуток підприємства; **ПВП** – приріст вартості прав та убуток зобов'язань, що обліковуються на позабалансових рахунках підприємства; **УВП** – убуток вартості та приріст зобов'язань, що обліковуються на позабалансових рахунках підприємства; **ВРС** – витрати на робочу силу підприємства; **СПП** – створений прибуток підприємства; **ДСП** – дохід для самофінансування підприємства; **ДРО** – додана вартість від реалізованих об'єктів діяльності; **ДСО** – додана вартість від створених об'єктів діяльності; **ДПС** – додана вартість, сформована поза процесами створення і реалізації об'єктів діяльності [7].

З точки зору відтворювальної функції, додана вартість на рівні підприємства має дві задачі: забезпечувати заміщення спрацьованих чинників виробництва й, тим самим,

підтримувати стабільність надходження в господарський обіг, насамперед, відтворюваних ресурсів, а також створювати нові можливості росту й збільшення реального багатства.

Додана вартість створюється як ефект діяльності господарюючих суб'єктів. З іншого боку, додана вартість – це інтегрований показник участі підприємства у формуванні доходів працівників, соціального забезпечення населення, бюджету держави, їх готовності до поновлення запасів активів та розширеної діяльності (приросту активів за рахунок власного капіталу).

Елементами доданої вартості, що створюються в процесі поточної діяльності, є нарахована амортизація, доходи персоналу, чистий прибуток, податки, витрати на соціальні гарантії та створені комерційні активи в оцінці ділової репутації підприємства. Кожен з елементів утвореної доданої вартості по різному та в різній мірі формує та накопичує економічну потужність підприємства.

Економічна потужність – це наукова категорія, яка відображає складні та багаторівневі можливості впливу суб'єкта на виробничі процеси для досягнення максимальної продуктивності та отримання прибутку за умов дотримання концепції сталого розвитку. (рис. 1).

Рис. 1. Транспарентність складових економічної потужності підприємства

Вважаємо, що всі компоненти економічної потужності сільськогосподарських підприємств необхідно вивчати і аналізувати, ставлячи на чільне місце оцінку їх можливостей адаптуватися до мінливих ринкових умов, гнучкості управлінської політики і рівня фінансового менталітету управлінського апарату, завдяки чому економічна потужність перетворюється на чинник підвищення ринкової стійкості підприємства.

Представлена взаємозалежність найточніше розкриває сутність поняття «потужність підприємства», дозволяє системно об'єднати дії підприємства для досягнення визначеного кінцевого результату.

Ефективне функціонування підприємства залежить передусім від можливості отримати й використати в управлінському процесі якісну інформацію про зміну зовнішнього й внутрішнього середовищ певного суб'єкта господарювання. Задоволення

інформаційних потреб користувачів, є головним завданням обліково-інформаційної системи. Водночас подальшого розгляду потребують процеси формування інформаційних каналів й удосконалення процедури обробки первинної інформації. Потужність підприємства з позицій менеджменту (або технологічна) – це максимальний річний обсяг робіт (виготовленої продукції або наданих послуг), який може виконувати підприємство власними силами. Тобто застосовується критерій оптимальності – максимізація продуктивності.

Економічна потужність підприємства – це така продуктивність робіт, за якої на підприємстві одержуватимуть нормативний (нормальний) прибуток.

Успішна діяльність підприємства ґрунтується на формуванні та розвитку економічної потужності, яка є основою його стійкого та успішного функціонування. Однією з ключових цілей діяльності підприємств є досягнення необхідного рівня економічного потенціалу, структура і характеристика якого повинні відповідати вимогам для забезпечення можливості досягнення мети суб'єктами господарювання, дотримуючись вимог сталого розвитку.

Висновки і перспективи. Обґрунтовано, що одним з достовірних підходів до оцінки економічної потужності підприємства є використання інформаційних ресурсів рахунків бухгалтерського обліку, які дозволяють формувати вартісний показник через елементи доданої вартості, які включають розподілену амортизаційну вартість необоротних активів, доходи працівників, витрати на соціальні заходи, податкові платежі, чистий фінансовий результат, зміну корисності і безповоротні надходження активів, приріст вартості ділової репутації підприємства.

Оскільки показники валової і товарної продукції містять вартість як уречевленої праці, так і перенесеної живою працею із засобів виробництва на виготовлену продукцію, то вони не характеризують продуктивність власних трудових ресурсів і, відповідно, не відображають дійсної зміни продуктивності праці, матеріаломісткості, дохідності і т.д.

Викладені методичні підходи до оцінки економічної потужності підприємства через створену додану вартість не завершує дослідження цього питання, оскільки першочерговим завданням є адаптація показників за українськими стандартами ведення бухгалтерського обліку до міжнародних та європейських, що забезпечить підвищення результативності управління зростання інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання та їх конкурентоспроможності.

Подальші дослідження слід зосередити на оптимізації структури елементів доданої вартості, яка б відповідала інтересам власників, найманих осіб, держави і вимогам сталого розвитку підприємств.

Список використаних джерел

1. Аникин А. В. Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей–экономистов до Маркса. 4–е изд. Москва : Политиздат, 1985. 367 с.
2. Голов С.Ф. Управлінський облік. Київ : Лібра, 2004. 704 с.
3. Экономическая энциклопедия; Институт экономики Российской академии наук. Москва : Экономика, 1999. 1055 с.
4. Краєвський В. М. Оптимальна величина витрат на заробітну плату як результат аналізу доданої вартості. Ринкова трансформація економіки : стан, проблеми, перспективи : матеріали IV міжнародного форуму молодих вчених / М–во аграрної політики України, Харківський національний технічний університет с.г. імені Петра Василенка. Харків : ХНТУСГ, 2010. Т. 1. С. 191–192.
5. Краєвський В.М. Облік аграрного потенціалу національного багатства. Київ : Вік принт, 2015. 440 с.
6. Мороз Ю.Ю. Обліково-інформаційна система моніторингу економічного потенціалу

підприємства : монографія. Житомир : ПП "Рута", 2011. 352 с.

7. Винер О. Н. Кибернетика. Москва : Наука, 1983. 286 с.
8. Скворцов І.Б., Загорецька О.Я., Балик У.О. Стратегічне ціноутворення. Львів : ЗУКЦ, 2013. 350 с.
9. Струмилин С.Г. К вопросу об изменении народного благосостояния. *Вопросы статистики*. 1954. № 5. С. 12–28.
10. Ульянов И. П., Попова Л. В. Бухучет. Пособие для бухгалтера и менеджера. Москва : Изд-во «Бизнес-информ». 1999. 292 с.
11. Юрьева Т.В., Марыганова Е.А. Макроэкономика. Москва : 2008. 286 с.

Дата надходження статті до редакції : 01.10.2017
Рецензування 01.11.2017 Прийняття в друк: 14.12.2017

Dziuba T.I.

Post-graduate student

Department of Statistics and Economic Analysis
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Scientific adviser, Doctor of Economics, professor Savchuk Vasyl
Kyiv, Ukraine

E-mail: tanyadziuba@ukr.net

ECONOMIC POWER IN THE SYSTEM OF INDICATORS OF ACCOUNTING ACCOUNTS OF THE ENTERPRISE

Abstract

The research is devoted to the identification of the category "economic power" through the information resources of accounting accounts. It is proved that the starting base for the formation of economic power of the enterprise is the elements of added value, which include distributed depreciation of non-current assets, employee income, social costs, tax payments, net financial result, change in utility and non-returnable assets, increase in the value of business reputation of the enterprise.

The article describes the methodical approaches to the economic power of the enterprise through the created value added, however, it can be calculated only after the adaptation of indicators according to Ukrainian standards of accounting to international and European, which provides investors with objective information about the investment attractiveness of business entities, their competitiveness and market value.

Keywords: *economic power, economic potential, enterprise power, value added, accounting and information system.*

References

1. Anikin, A.V. (1985). Junost' nauki: Zhizn' i idei myslitelej–jekonomistov do Marksa [Youth of science: Life and ideas of thinker-economists to Marx (4th ed.)]. Moscow : Politizdat. [in Rus.]
2. Holov, S.F. (2004). *Upravlinskyi oblik* [Management Accounting]. Kyiv: Lirba. [in Ukr.]
3. *Economic Encyclopedia* (Ed. L.I. Abalkin) (1999). Moscow: Economics. [in Rus.].
4. Kraevskiy V.M. (2010). *Optymalna velychyna vytrat na zarobitnu platu yak rezultat analizu dodanoi vartosti* [The optimal amount of wage costs as a result of the analysis of added value (Papers presented at the IV International Forum of Young Scientists)]. Kharkiv National Technical University named after Petr Vasylenko, Kharkiv. [in Ukr.]
5. Kraevsky, V.M. (2015). *Oblik ahrarnoho potentsialu natsionalnoho bahatstva* [Accounting of the agrarian potential of national wealth: monograph]. Kyiv : Vik prynt [in Ukr.]
6. Moroz, Yu. Yu. (2011). *Oblikovo-informatsiina systema monitorynhu ekonomichnoho potentsialu pidpriemstva : monohrafiia* [Accounting and Information System for Monitoring the Economic Potential of the Enterprise]. Zhytomyr : Ruta. [in Ukr.]
7. Vyner O. N. (1983). *Kybernetyka* [Cybernetics]. Moscow : Science [in Rus.]
8. Skvortsov, I.B., Zahoretska, O.Ia., & Balyk, U.O. (2013). *Stratehichne tsinoutvorennia*

[Strategic pricing: Monograph]. Lviv: ZUCTS [in Ukr.]

9. Strumilin, S.G. (1954). K voprosu ob izmenenii narodnogo blagosostojanija [On the question of changing people's well-being]. *Voprosy statistiki*, 5, 12-28 [in Rus.]

10. Ulyanov, I.P., & Popova, L.V. (1999). Buhuchet. Posobie dlja buhgaltera i menedzhera [Accounting. Book for accountant and manager]. Moscow : Publishing house "Business-inform"

11. Yuryeva, T.V., Maryganova, E.A. (2008). Makroekonomika [Macroeconomics. Educational-methodical complex]. Moscow: Publishing house "Business-inform" [in Rus.]

Received: October 01, 2017

Revision: November 01, 2017 Accepted: December 14, 2017